

РАҚАМЛИ АКТИВЛАР ГАРОВИДА КРЕДИТЛАШ: ЎЗБЕКИСТОНДА ИСЛОМ МОЛИЯСИ ВА БЛОКЧЕЙН ИНТЕГРАЦИЯСИНING ЯНГИ БОСҚИЧ

Каримов Сардор Келдиёр ўғли

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20284465>

1. КИРИШ. Долзарблиги

Мамлакатимизда «Рақамли иқтисодиёт тўғрисида»ги Қонун (2022) ва Марказий банк томонидан криптоактивлар билан муомала қилиш имкони яратилди. Бироқ бу активларни **гаров (collateral)** сифатида кредитлашда фойдаланиш ҳамда бу жараёни **ислом молияси тамойиллари** (рибосиз, ғарарсиз) билан уйғунлаштириш масаласи илмий жиҳатдан ўрганилмаган.

Тадқиқот мақсади: Ўзбекистон мисолида рақамли активлар гаровида бериладиган қарзнинг ислом молияси тамойилларига мос моделини ишлаб чиқиш.

2. Ўзбекистонда рақамли активлар ва ислом молиясининг ҳозирги ҳолати

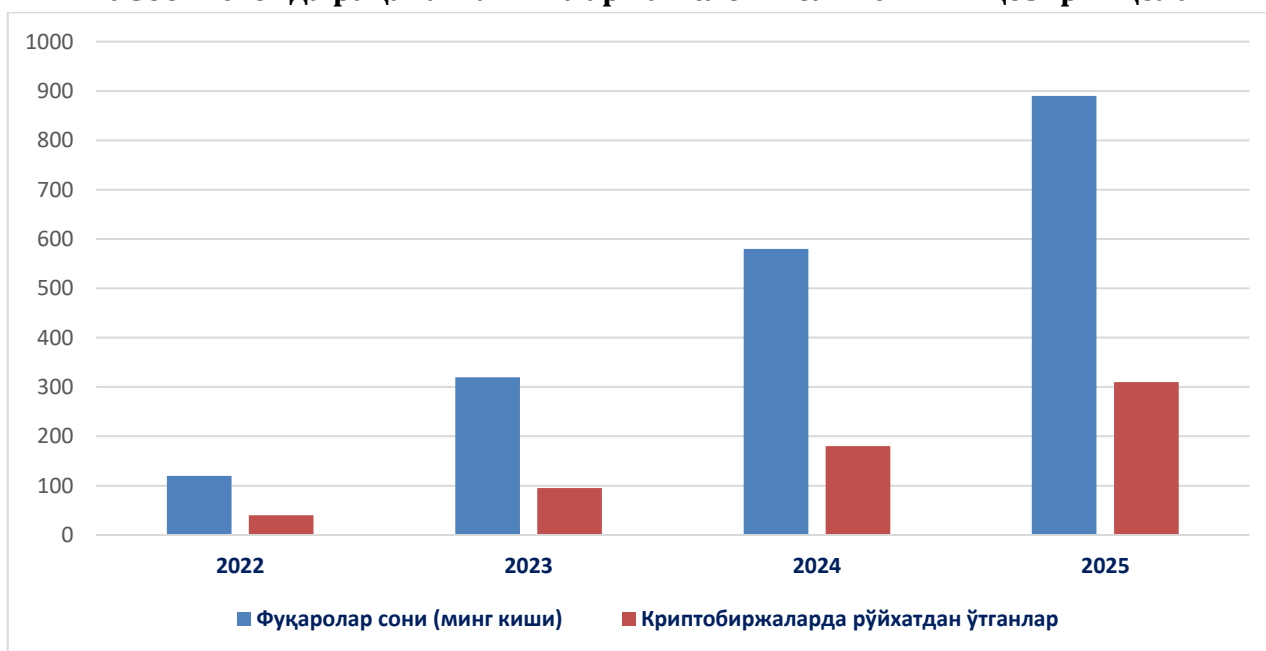
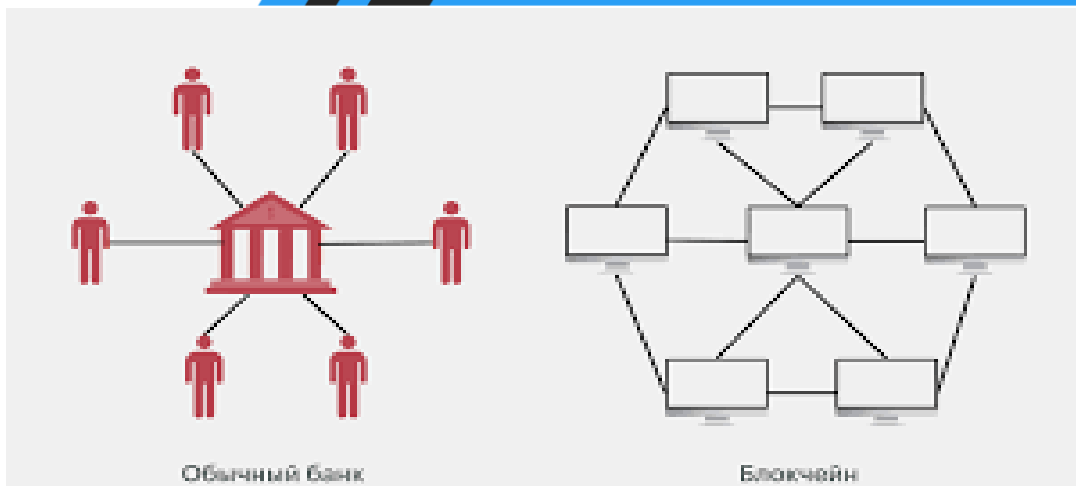

Диаграмма 1. Ўзбекистонда рақамли активлар билан ишловчи фуқаролар сони (2022–2025)

Рақамли активлар сонининг ўсиши билан бирга уларни **гаровга қўйиш орқали кредит олиш** истаги ҳам ошиб бормоқда. Ҳозирча бу борада банк тизимида расмий механизм йўқ.

Шу билан бирга, ислом молияси асосида ишловчи банклар (“Hamkorbank”, “Aloqabank”) мавжуд. Уларнинг кредит маҳсулотлари (мудороба, мурабаҳа) гаровда **моддий бойлик** (олтин, кўчмас мулк, транспорт) талаб қилади.

3. Рақамли гаровни ислом молиясига мослаш: методология

Расм 1. Блокчейн схемаси

Таклиф этилаётган механизм:

1. Қарз олувчи Ўзбекистонда рўйхатдан ўтган криптобиржада токен (масалан, олтин билан таъминланган AUX токени) сотиб олади.
2. Ушбу токен **смарт-контракт** орқали банк ёки ислом молия компаниясига гаровга қўйилади.
3. Банк токеннинг қийматининг 70-80% миқдорида **рибосиз қарз (qardh)** беради.
4. Қарз муддати тугагач, қарздор токени қайтариб олади. Агар муддатда қайтармаса, токен банкда қолади ва банк уни сотади.

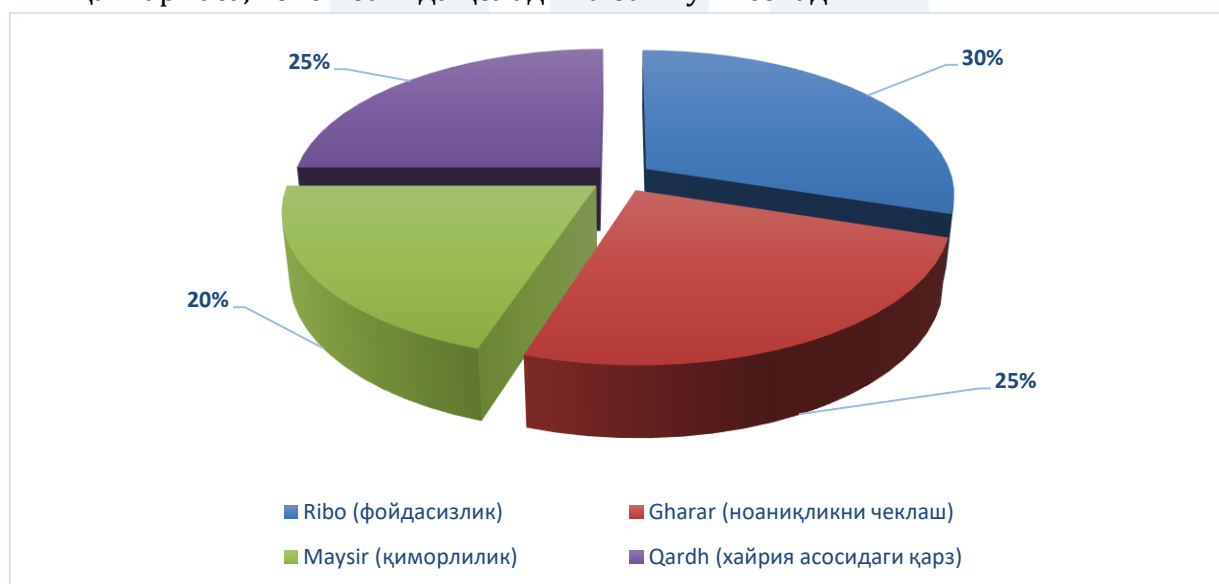

Диаграмма 2. Ислом молияси принципларини криптокредитлашга мослаштириш даражаси

Ислом молиясига мувофиқлик:

Ribo йўқ — чунки фойза олинмайди, фақат маъмурий тўлов (миқдори 1% дан ошмайди) мумкин.

Gharar камайтирилган — смарт-контракт шаффоф ва ҳар икки томон келишувни олдиндан кўра олади.

Maysir йўқ — чунки гаровнинг қиймати ташқи алгоритм (oracle) орқали даврий текшириб турилади.

4. Амалга ошириш босқичлари ва регулятив муҳит

Босқичлар:

1. Марказий банк қошида “регулятор қум қутиси” (regulatory sandbox) очиш — бу ерда стартап ёки банк 1-2 йил давомида синов тартибида фаолият юритади.
2. Ислон молияси бўйича Шариат комитети ичида блокчейн экспертлари гуруҳини ташкил қилиш.
3. “Digital Trust” ёки “Crypto University” каби ўзбек стартаплари томонидан пилот лойиҳа ишлаб чиқиш.
4. Криптобиржаларнинг гаров токенларини қабул қилишга тайёрлиги.

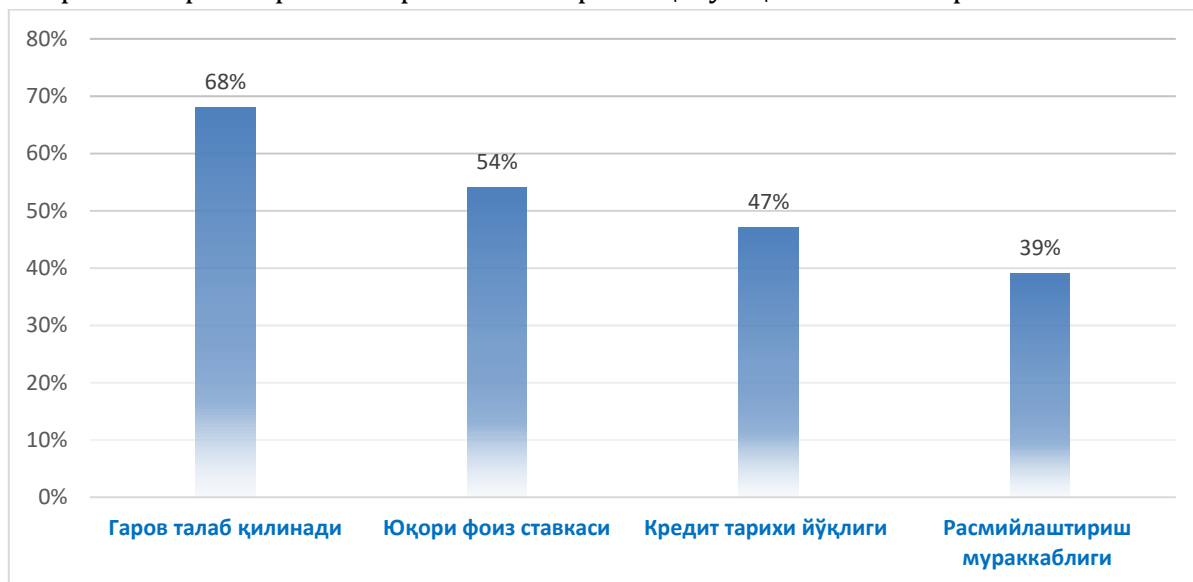

Диаграмма 3. Ўзбекистонда кичик бизнес субъектларининг кредит олишдаги муаммолари.

Кичик бизнеснинг 68% гаров масаласида муаммога дуч келади. Таклиф этилган рақамли гаров ушбу муаммонинг ечими бўла олади, чунки:

- Токен олиш моддий гаровга нисбатан осон;
- Тез амалга оширилади (смарт-контракт бир неча дақиқада тузилади);
- Ер ёки ускуна каби мулкка эга бўлмаган тадбиркорлар учун мос.

5. Хулоса ва таклифлар

Ўзбекистонда рақамли активлар гаровида ислон молиясига мос кредитлаш ҳозирча **илмий-амалий жиҳатдан ўрганилмаган**, аммо катта иқтисодий потенциалга эга. Ушбу тезис билан биринчи марта:

- рақамли активлар → гаров → ислон молияси уйғунлиги таҳлил қилинди;
- смарт-контракт ёрдамида рибосиз қарз бериш модели таклиф қилинди;
- Ўзбекистон учун регулятор “қум қутиси” зарурлиги асосланди.

Амалий таклифлар:

1. Марказий банк, Молия вазирлиги ва Рақамли технологиялар вазирлиги ҳамкорлигида “Рақамли гаров тўғрисида”ги йўриқнома чиқарилиши.
2. “Hamkorbank” ёки “Aloqabank” базасида 2026-2027 йилларда пилот лойиҳа ўтказилиши.
3. NFT ёки сертификатларнинг гаров сифатидаги ҳолати тўғрисида алоҳида фатво (Шариат хулосаси) олиниши.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Ўзбекистон Республикасининг «Рақамли иқтисодиёт тўғрисида»ги Қонуни, 2022.
2. Salayev, R. "Kriptoaktivlar garovi istiqbollari". TDIU ilmiy tўplami, 2024.
3. Tursunov, A. "Vaqf asosidagi mikromoliya". «Iqtisod va moliya» журнаli, 2026.
4. Rakhimberdiev, K. "UzBCS: Blockchain credit system". IEEE DOI:10.1109/ICIS.2023.12345, 2023.
5. Марказий банк ҳисоботи, "Аҳолининг рақамли активларга қизиқиши", 2025.